

BARÁTH MAGDOLNA

A Moszkvába menekült magyar pártvezetők 1956. október végi–november eleji tevékenységéről

1998-ban Gerő Ernő Moszkvában élő fiától egy borítékban különböző dokumentumokat kaptam, amelyek Gerő 1961. januári hazatérése után nála maradtak. Ezek között a következők szerepeltek: Gerő 1956. november végén írt válaszcikk-tervezete a forradalom okait boncolgató *Pravda*-cikkre;¹ Gerő 1957 eleji feljegyzése az SZKP KB részére a magyar gazdasági helyzetről, illetve a Táncsics Körről; néhány keltezés nélküli, többségében magyar nyelvű, részben kézírásos, részben gépelt szöveg, köztük Hegedüs András kézírásával egy kormánylista, a Kádár-kormánynak a magyar néphez intézett 1956. november 4-i felhívásának korábbi változata magyar, illetve orosz nyelven (amelyeken azonosíthatóan Gerő kézírásos javításai is szerepeltek), valamint idegen kézírással íródott egyéb szövegek.

Az a feltételezés korábban is általánosan elfogadott volt, hogy a Magyar Dolgozók Pártja Moszkvában tartózkodó vezetőit (vagy legalábbis egy részüket) bevonták a szovjet beavatkozással és az új kormány megalakításával kapcsolatos döntés-előkészítésbe. Mint ismeretes, Rákosi Mátyás 1956 júliusa óta „gyógykezelésen” tartózkodott a Szovjetunióban, más vezetők pedig október 28-án hagyták el az országot. Az SZKP KB Elnökségének 1956. október 28-i ülésén Molotov javasolta a leginkább kompromittált magyar politikusok kimenekítését („gondoskodnunk kell a magyar kommunistákról”),² további sorsukat illetően pedig úgy döntöttek, hogy Hegedüst, Gerőt és Pirost Bulgáriába kell szállítani.³ Ez ar-

¹ A dokumentumot lásd: Gerő Ernő értékelése az 1956. októberi eseményekről. Közreadja: BARÁTH Magdolna. *Múltunk*, 1999/1. 138–169.

² *Döntés a Kremiben, 1956. A szovjet pártelnökség vitái Magyarországról*. Szerk.: Vjacseszlav SZEREDA–RAINER M. János. 1956-os Intézet, Budapest, 1996. 41.

³ Uo. 42.

ra utal, hogy Hruscsovék kezdetben nem számítottak „tanácsaikra”. Ámde még ugyanazon a napon módosult a korábbi elképzelés, és a Hruscsov által előterjesztett javaslatok között szereplő mondat („Hegedüs és mások lépjenek érintkezésbe velünk”⁴) némi magyarázatot adhat arra, miért szállították őket végül mégis Moszkvába.

Hegedüs András visszaemlékezése szerint október 28-án a déli órákban előbb Nagy Imre, majd Andropov szovjet nagykövet vetette fel: az adott helyzetben célszerű lenne, ha elhagynák az országot. Az akkori javaslatban a Gerő, Bata, Hegedüs, Piros család számára már a Szovjetuniót jelölték meg célországként.⁵ A Budapestről kimenekített vezetőket az első időkből egy Moszkva közeli üdülőtelepen, Uszpenszkojében szállásolták el.

Rákosi Mátyás visszaemlékezésében azt állítja, hogy vele már közvetlenül a forradalom kitörése után kapcsolatba léptek a szovjet vezetők. Eszerint őt már október 23-án moszkvai idő szerint este fél 10 körül hívták az SZKP Központi Bizottságától, s egy jó óra múlva már az ülésen volt, ahol informálták a budapesti helyzetről.⁶ Úgy emlékszik, az SZKP KB Elnökségén tett következő látogatására október 29-én vagy 30-án este került sor, ahol Hruscsov felvázolta egy ellenkormány megalakításának tervét. Memoárja szerint a szovjetek kérték, hogy az időközben Moszkvába érkezett magyar vezetőkkel – Gerő, Hegedüs, Kovács, Piros – közösen tegyenek javaslatot arra, kiket vonjanak be a „rendezésbe”.⁷ Rákosi visszaemlékezése némi adalékkal szolgál ahhoz is, hogyan készült a Kádár-kormány felhívása: „Azonnal felmerült annak a politikai okmányoknak a megírása, amellyel az új szocialista kormány a magyar nép elé tárja indokait. Ennek megírására is mi, a magyar elvtársak kaptunk megbízatást.”⁸

Hegedüs András ezzel szemben még 1989-ben megjelent életrajzi interjúkötetében is határozottan cáfolta, hogy a Szovjetunióba érkezésüket követően találkoztak és tárgyaltak volna a szovjet pártelnökség tagjaival.⁹ Az önéletrajzi művéhez készített előkészítő anyagokban – amelyeket az Open Society Archive őriz – azonban maga cáfolja meg ezt az állítását.¹⁰ Eszerint Gerőnek, Pirosnak és neki még arra sem ma-

⁴ Uo. 45.

⁵ HEGEDÜS András: *Élet egy eszme árnyékában*. Bethlen Gábor Könyvkiadó, Budapest, 1989. 312–314.

⁶ RÁKOSI Mátyás: *Visszaemlékezések 1940–1956*. I–II. k. Szerk.: FEITL István, GELLÉRINÉ LAZÁR Márta, SIPOS Levente. Napvilág Kiadó, Budapest, 1997. 1032–1033.

⁷ Uo. 1035–1036.

⁸ Uo. 1036.

⁹ HEGEDÜS András: i. m. 323.

¹⁰ Open Society Archive (OSA) 361-0-4 9. d.

radt ideje, hogy megmelegedjen a szálláson, máris vitték őket tovább a Kremlbe, ahol már várt rájuk Rákosi.¹¹ Hegedüs közlése szerint behívták őket az SZKP KB Elnökségi ülésére, ahol Hruscsov minden bevezető nélkül közölte velük a magyarországi szovjet bevonulás tényét,¹² és azt, hogy az Elnökség döntése értelmében „Gerő, Hegedüs, Piros visszamegy a szovjet csapatokkal, s elfoglalják régi posztjukat. A folyamatosságot biztosítani kell”. Állítólag ugyanekkor közölték velük azt is, hogy másnap el kell készíteniük egy felhívást a magyar néphez, amelyben megígérik a hibák kijavítását.

A Gerő-hagyatékból előkerült dokumentumok ugyancsak megerősítik azt az általánosan elterjedt véleményt, hogy a Magyar Forradalmi Munkás–Paraszt Kormány 1956. november 4-i felhívását, amelyet a Szolnokon kiadott *Szabad Nép* november 6-i száma közölt, és amelyet röplapokon is terjesztettek, Moszkvában fogalmazták. A felhívás megszületésének körülményeit illetően azonban ennek ellenére számos kérdés homályban maradt, és nem tisztázott teljes mértékben: ki vagy kik készítették a felhívás különböző változatait, s eredetileg milyen nyelven íródott.

A Borisz Jelcin által 1992-ben átadott dokumentumok között fellelt szöveg és az azon végrehajtott módosítások alapján a dokumentumok megjelenetői úgy vélték: szinte kétséget kizáróan oroszból fordították magyarra, abban Kádár és Münnich két lényeges tartalmi módosításon kívül csak stiláris változtatásokat eszközölt. Állításukat a szöveg kontár magyar fordításával, a magyartalan mondat szerkezetekkel igazolták.¹³ A november 4-i felhívás rendelkezésünkre álló szövege kétségtelenül hemzseg a nyelvtani hibáktól és a magyartalan szófordulatoktól, ami alátámasztja azt a vélekedést, hogy a dokumentumot magyarul rosszul tudó személy kapkodva fordította oroszról magyar nyelvre. A stílus elemzések alapján Gyurkó László is elfogadja, hogy a felhívást oroszból fordították magyarra, s azt sem vonja kétségbe, hogy szövegezésében a szovjet vezetők is részt vettek, véleménye szerint azonban maga a nyilatkozat és a kormányprogram szellemisége egyértelműen Kádár gondolatvilágát tükrözi.¹⁴ Azzal magam is egyetértek, hogy a Kádár-kormány felhívásának a *Szabad Nép*ben közölt szövegét oroszból fordított-

¹¹ OSA 361-0-4 9. d.

¹² E ponton Hegedüs Andrászt cserbenhagyta a memóriája, az újabb magyarországi bevonulásról ugyanis csak később született meg a döntés.

¹³ A „Jelcin-dosszié”. *Szovjet dokumentumok 1956-ról*. Szerk.: GÁL Éva és mások. Századvég Kiadó–1956-os Intézet, Budapest, 1993. 92.

¹⁴ Gyurkó László: 1956. Szabad Tér Kiadó, Budapest, 1996. 451.

ták magyarra. Ez azonban nem mond ellent annak a feltételezésnek, miszerint a felhívás első változata – Gerőék aktív közreműködésével – eredetileg magyar nyelven, vagy egyidejűleg magyar és orosz nyelven készült. Miután az SZKP KB Elnökségében megvittatták és módosították, esetleg már Gerőék közreműködése nélkül „fordították vissza” hibásan magyarra, s ebben a változatban eszközölte Kádár János az ismert változtatásokat.

E feltételezést erősítik a felhívás korábbi szövegével együtt előkerült más dokumentumok is. „Keletkezéstörténetük” bemutatásához érdemes áttekinteni az SZKP KB Elnökségének üléséről készült feljegyzéseket.

Tudomásunk szerint az Elnökség október 28-i ülésén Hruscsov szolt először arról, hogy felhívást kell intézni „a lakossághoz, a munkásokhoz, parasztokhoz, értelmiségiekhez – mert enélkül csak lövünk”. Foglalkoztak egy esetleges ellenkormány alakításával is, egyelőre valamiféle bizottság formájában, amely „kézbe veszi a hatalmat”. Brezsnyev, Poszpeljov, Sepilov és Furceva részvételével egy négytagú szerkesztőbizottságot bízta meg azzal, hogy állítsa össze az említett kormányt, valamint dolgozza ki a szocialista országok által a magyar kormányhoz intézendő közös felhívás és a szovjet parancsnokság által kiadandó felhívás szövegét.¹⁵ A volt magyar vezetők részvételével ekkor még nem számoltak, hiszen nem sokkal ezt megelőzően döntöttek Gerő, Hegedüs és Piros Bulgáriába szállításáról. A kérdésre az 1956. október 30-i elnökségi ülésen tértek vissza, ott azonban kezdetben két különböző nyilatkozatról folyt a vita. A kínai vezetőkkel folytatott tárgyalásáról megérkező Hruscsov a közösen kialakított álláspontról a következőképpen tájékoztatta az Elnökség tagjait: „Ma el kell fogadni a Nyilatkozatot a csapatoknak a népi demokratikus országokból való kivonásáról (ezeket a kérdéseket meg kell vitatni a Varsói Szerződés ülészakán), azon ország véleményének figyelembevételével, amelyben csapataink ott tartózkodnak.”¹⁶ Ezután először Bulganyin, majd Molotov javasolta, hogy még aznap fogalmazzák meg a felhívást a magyar néphez, amely tartalmazza a csapatok kivonásáról való tárgyalásra vonatkozó ígéretet is. Kaganovics azon a véleményen volt, hogy két dokumentumot kell készíteni, egy felhívást a magyaroknak, és egy Nyilatkozatot. Sepilov külügyminiszter azonban opponálta a magyarokhoz intézendő felhívásra vonatkozó indítványt; véleményéhez csatlakozott Zsukov és később Furceva is. Végül abban maradtak, hogy a Szovjetunió és a többi szocialis-

¹⁵ *Döntés a Kremlemben, 1956.* I. m. 8.

¹⁶ Uo. 51.

ta ország kapcsolatának alapelveit rögzítő kormánynyilatkozatban fogalmazza meg a Magyarországhoz való viszonyt is, s az ülés folytatásakor már a szovjet kormány október 30-i Nyilatkozatának tervezetéről folyt a vita.¹⁷

Az SZKP KB Elnökségének október 31-i ülésén megszületett a döntés, hogy létrehozzák az akkor még Ideiglenes Forradalmi Kormánynak nevezett új hatalmi szervet. Az ülésről Vlagyimir Malin, az SZKP KB Általános Osztályának vezetője feljegyzéseket készített, s ezekben rögzítette Rákosi Mátyás, Gerő Ernő és Hegedüs András véleményét is az új hatalmi szerv vezetőjének személyéről.¹⁸ Az a feljegyzésekből nem állapítható meg, hogy a volt vezetők magán az ülésen jelen voltak-e, illetve hogy a tervezett ellenkormányba bevonandó politikusokra (Apró, Kádár, Kiss Károly, Boldoczki János, Horváth Imre) ki tette a javaslatot.

Ugyanezen az ülésen elhatározták, hogy Zsukovot bízzák meg a magyarországi eseményekkel kapcsolatos intézkedési terv kidolgozásával és a jelentéstétellel, és megerősítették az október 28-i elnökségi ülésen kijelölt bizottság ama megbízatását, hogy a „szükséges dokumentumokat” elkészítse.¹⁹ Az intézkedési terv kidolgozására vonatkozó döntést – Zsukovon kívül most már Szuszlov, Konyev, Szerov és Brezsnyev nevének feltüntetésével – az Elnökség november 1-jei ülésén elfogadott határozat ismételten megerősítette.²⁰ A hivatalos jegyzőkönyvbe, illetve a végleges határozatba azonban nem került be az a rész, amely Brezsnyev, Szuszlov mellett a „magyar elvtársak” feladatává tette az intézkedések előkészítését.²¹

Rainer M. János a november 1-jei intézkedési tervet úgy értelmezi, hogy a későbbiek fényében nem lehetett szó másról, mint az Ideiglenes Forradalmi Kormány kiszemelt tagjainak, elsősorban Münnichnek és Kádárnak Budapestről Moszkvába szállításáról, feladataik ismertetéséről.²² A Gerő-hagyatékából előkerült dokumentumok véleményem szerint másféle értelmezést is lehetővé tesznek.

Ezen a ponton áttérek Gerő dokumentumaira. Található köztük egy egyoldalas, dátum és aláírás nélküli, orosz nyelvű gépelt feljegyzés, amely „Az elkészített intézkedések listája” címet viseli, s amelyen néhány helyen Gerő kézírásos javítása szerepel. Nem zárható ki, hogy azonos le-

¹⁷ Uo. 55–56.

¹⁸ Uo. 64.

¹⁹ Uo. 67.

²⁰ A „Jelcin-dosszié”. I. m. 75.

²¹ *Döntés a Kremlben, 1956.* I. m. 73.

²² Uo. 145.

het a Zsukov-féle „intézkedési tervvel”, vagy legalábbis annak azon részével, amelynek kimunkálásában a magyarokra is számítottak.

Az „elkészített dokumentumok listája” így festett:

- „1. Az Ideiglenes Forradalmi Kormány összetétele. (Melléklet)
2. Az Ideiglenes Forradalmi Kormány felhívása a lakossághoz. (Melléklet)
3. A szovjet csapatok parancsnokságának, katonáinak és tisztjeinek felhívása a lakossághoz. (Melléklet)²³
4. A Magyar Dolgozók Pártja Központi Vezetőségének felhívása a párt tagjaihoz.²⁴
- 6.²⁵ Az Ideiglenes Forradalmi Kormány felhívása az államvédelmi tisztekhez, határőrökhöz és belső karhatalmistákhoz.²⁶
7. A Magyar Ideiglenes Forradalmi Kormány felhívása az ifjúsághoz.
8. Szervezeti intézkedések:
 - a) az ideiglenes pártközpont összetétele;
 - b) az ideiglenes párt irányító központ mellett működő agitáció-propaganda, szervezési, mozgósítási stáb összetétele;
 - c) a rádió szerkesztőségének összetétele;
 - d) a Szabad Nép szerkesztőségének összetétele;
 - e) az ideiglenes szakszervezeti központ összetétele;
 - f) az ifjúság demokratikus szervezete ideiglenes vezetésének összetétele;
 - g) a sajtótermékek és rádió cenzorainak összetétele;
 - h) a megyei megbízottak listája;
 - i) azoknak az íróknak és irodalmároknak a listája, akiket fel lehet használni;
5. A honvédelmi miniszter utasítása a hadsereg valamennyi katonájának, tisztjének és valamennyi katonai egységnek. (Még nem készült el.)²⁷

Itt is felvetődik azonban a kérdés: ki készítette a listát? Az SZKP KB Elnöksége által kijelölt bizottság állította-e össze a magyarok számára a feladatsort, vagy a kapott instrukciók alapján a szükséges intézkedésekre és az elkészítendő dokumentumok jellegére is ez utóbbiak tették a javaslatot, s azt a már elkészült tervezetekkel együtt csupán jóváhagyásra terjesztették az elnökségi tagok elé? A második variáció tűnik a valószínűbbnek, egyértelmű választ azonban nem tudunk adni.

²³ A dokumentum végleges címe „A magyarországi szovjet csapatok parancsnokságának felhívása” lett.

²⁴ A dokumentum címe „Felhívás a Magyar Dolgozók Pártja tagjaihoz”.

²⁵ Eredetileg ez volt az 5. pont, utólag azonban a szöveget átszámolták, s az ötös sorszámot a lista utolsó helyén szereplő intézkedés kapta.

²⁶ A dokumentumon nem szerepel, hogy kinek a nevében adták ki.

²⁷ A listán nem szerepel, de rendelkezésünkre áll még a Magyar Ideiglenes Forradalmi Kormány belügyminiszterének parancstervezete a rendőrség számára.

A „Szervezeti intézkedések” cím alatt szereplő javaslatok és az 5. pontban megjelölt, akkor még el nem készült utasítás kivételével a jegyzéken felsorolt valamennyi dokumentum megtalálható (néhányik több változatban is) a Gerő-féle iratok között. A dokumentumok egy része kézírással készült, így megközelítő pontossággal az is megállapítható, kik vettek részt a szövegezésben. Habár Rákosi arról ír, hogy e megbeszéléseken ő is részt vett, a rendelkezésemre álló egyetlen dokumentumon sem szerepel a kézjegye.

A listán első helyen szereplő kormánylista (1. dokumentum) Hegedüs András kézíráásával íródott, és egy helyen szerepel Gerő Ernő kézírása is. Az új kormány által a magyar néphez intézendő felhívás magyar (2/a dokumentum) és orosz nyelven is rendelkezésre áll, mindkettő géppel íródott, az orosz nyelvű változaton Gerő kézírásos javítása szerepel; azt azonban nem sikerült azonosítani, ki végezte el az (egyébként csupán a helyesírási hibákat korrigáló) javításokat a magyar nyelvű szövegen. A két változat szövege a Magyar Ideiglenes Forradalmi Kormány programpontjainak ismertetésében található néhány eltérést leszámítva megegyezik. A különbségek egy kivétellel nem lényegiek. Először is a magyar változatban 12, az orosz nyelvű dokumentumban 13 programpont szerepelt. Az első eltérés a kormányprogram negyedik pontjában található, ez azonban pusztán technikai jellegű: míg a magyar szöveg ebbe a pontba sűríti a szocialista országokkal való szoros viszony kiépítését és a többi országgal való békés együttműködést is, az orosz nyelvű szövegben az utóbbi külön, az 5. pontban szerepel. A munkásigazgatásra vonatkozó kitételek (magyar változatban a 8., az oroszban a 9. pont) is csupán stílusban különböznek egymástól.²⁸ A következő pontot illetően a szöveg első fele teljesen azonos; majd az orosz szöveg tartalmaz még egy mondatot, valamint egy utólag kihúzott részt, amely a magyar változatban nem szerepel.²⁹ Azon kívül az orosz szövegbe Gerő Ernő utólag szúrta be a horthysta tisztekre és a fasiszta terror véres tombolására, valamint a magyar hazafiak megtévesztésére vonatkozó egy-egy bekezdést; ez a magyar nyelvű változatban azonban már a szövegbe beépítve szerepel. Mindez inkább azt erősíti, hogy az orosz nyelvű szöveget fordították utóbb magyarra.

²⁸ A magyar változatban: „Demokratikusan választott munkásigazgatás az összes üzemekben és vállalatokban.” Az orosz szöveg magyar fordítása: „Széles demokratikus alapon létrehozott munkásigazgatás az összes gyárban, üzemben, vállalatnál.”

²⁹ A magyar nyelvű programpont: „9. A mezőgazdasági termelés fellendítése, a begyűjtési kötelezettség jelentős csökkentése, az egyénileg gazdálkodó parasztok fokozottabb mértékű megsegítése.” Az orosz változat (10. pont) eredetileg a következő mondattal egészült ki: „komoly támogatás a mezőgazdasági termelőszövetkezeteknek, az önkéntesség legszigorúbb betartása a szövetkezetesítésben.”

Ha elfogadjuk azt a feltételezést, hogy a felhívás szövegét Gerőék készítették el, akkor viszont az a valószínűbb, hogy a dokumentumot először magyarul fogalmazták meg, mivel azonban az általuk készített dokumentumokat a szovjet vezetőkkel egyeztetni kellett, feltehetőleg ezzel egyidejűleg készítettek egy orosz nyelvű változatot is. (Ez nem okozhatott különösebb nehézséget, hiszen Gerő kiválóan beszélt oroszul.) Ha ez a feltételezés helytálló, akkor az orosz nyelvű szövegnek a szovjet vezetőkkel történt egyeztetése során Gerő a szövegben elvégezte a szükséges módosításokat,³⁰ s a rendelkezésünkre álló dokumentum már a szovjet vezetőkkel egyeztetett orosz nyelvű változat magyar nyelvű fordítása, illetve tisztázata. Ezt az a Hegedüs András kézírásával fennmaradt cédula is alátámasztja, amelynek címszavai³¹ feltehetően a fentebb említett felhívás véglegesítésére utalnak.

Az első variációt – akár magyar, akár orosz nyelven készült – eredeti formájában nem használták fel. Utóbbi (2/b dokumentum) a Kádár-kormány felhívásaként vált ismertté, s jelent meg a *Szabad Nép*ben is.

A listán harmadikként szereplő dokumentum, a szovjet parancsnokságnak a magyar néphez intézendő felhívása (amely lényegében a második szovjet katonai intervenció indoklását tartalmazza) maradt fenn a legtöbb változatban: két különböző kézírással írt és két gépelt példányban, amelyek közül az egyik különböző javításokkal tarkított, valamint kefelevonat formájában is. A gépelt szövegek tartalmilag megegyeznek az általunk korábban tekintett egyik kézírásos felhívással, azok tisztázatának tekinthetők (3/a dokumentum). A röpiratszerű terjesztésre utaló nyomtatott változat tartalmilag megegyezik a második, későbbi változattal. A felhívás szövege megjelent a *Szabad Nép* 1956. november 6-i számában is (3/b dokumentum).

Az első változat készítőjét kézírása alapján nem sikerült azonosítani, a dokumentumban található néhány javítás azonban Gerőtől származik.

³⁰ Ha a feltevés helytálló, akkor erre az egyeztetésre november 2-án kerülhetett sor. Az Elnökség akkor tárgyalta a Magyarországgal kapcsolatos intézkedési tervet, s bár a javasolt módosítások („szólni kell a horvathysta fasizmus veszélyéről”) Konyev marsall napiparancsának tervezetét érintették, ez a direktíva vonatkozhatott a többi előkészületben lévő dokumentumra is, hiszen a magyar néphez intézett orosz nyelvű felhívástervezethez Gerő éppen ilyen tartalmú utólagos beszűrésokat készített.

³¹ „1) kormány neve

2) két betoldás a felhívásnál

3) a programmal kapcsolatos kérdések

13 helyett 12

tsz-ek – begyűjtés

4) a Hadsereg felhívása II. bekezdés

5) Párt neve.”

A második, Hegedüs András kézírásával lejegyzett változat nagy valószínűséggel november 3. után vagy legkorábban aznap készülhetett. E feltételezést arra alapozzuk, hogy ebben az új magyar hatalmi szerv elnevezéseként a Magyar Ideiglenes Forradalmi Kormány helyett már a Magyar Forradalmi Munkás–Paraszt Kormány szerepel. Ez a név azonban tudomásunk szerint első alkalommal az SZKP KB Elnökségének 1956. november 3-i üléséről Horváth Imre által készített feljegyzésben fordult elő.³²

Az előbbiekkal ellentétben a többi dokumentumról nem készült sem gépelt tisztázata, sem orosz nyelvű fordítás. A listán negyedikként következő, a Magyar Dolgozók Pártja tagjaihoz intézett felhívás szövegét (4/a dokumentum) Gerő jegyezte le jellegzetes nagy betűkkel, egyre romló látása miatt nehezen olvashatóan. Habár a fentebb idézett dokumentumokat különböző személyek foglalták írásba, néhány itt is visszatérő jellegzetes szófordulat (pl. „sötét reakció”) azonos szerzőre utal.

Tudomásunk szerint nem „hasznosult” az államvédelmi tisztekhez, határőrökhöz és belső karhatalmistákhoz intézendő felhívás (5. dokumentum), és a Magyar Ideiglenes Forradalmi Kormány Belügyminiszterének napiparancsa sem, amelyeket Piros László foglalt írásba (6. dokumentum), de az irat feltehetően ez esetben is kollektív munkával készült.

Abból, hogy valamennyi dokumentumot még a Magyar Ideiglenes Forradalmi Kormány nevében fogalmazták meg, arra következtethetünk, hogy ezek az írások legkésőbb az SZKP KB Elnöksége november 3-i ülésének megkezdéséig elkészültek. Ebben az esetben az ülésről készített feljegyzésben szereplő megállapítás („A dokumentumok rosszul vannak előkészítve.”)³³ vonatkozhatott a Gerőék által készített anyagokra is. Az Elnökség ezt követően – a korábbi szövegezõbizottságtól némileg eltérő összetételű csoportot – Szuszlovot, Mikojant és Sepilovot bízta meg a dokumentumok előkészítésével. Feltételezésünk szerint ezután kerülhetett sor a szovjet katonai parancsnokság nevében kiadott felhívásnak és a Kádár-kormány november 4-i felhívásának átdolgozására. A korábbi „tervet” és a többi dokumentum felhasználását a legnagyobb valószínűség szerint elvetették, és a dokumentumok, valamint a kormánylista véglegesítése már Gerőék közreműködése nélkül történt.³⁴

³² *Döntés a Kremlben, 1956.* 95.

³³ Uo. 88.

³⁴ A korábbi elképzelés módosulására utal Rákosi 1956. december 15-én Hruscsovhoz írt levele: „... úgy tűnik megteremtődnek annak előfeltételei, hogy végre bevonják a munkába az eddig teljesen kizárt régi kommunistákat, és meg lehet valószínűsíteni azt a tervet, amelyet a november 4-ét megelőző napokban dolgoztak ki. E terv szerint a szovjet fegyveres erők fellépését egyidejű erős politikai offenzíva támogatnia volna, amelyben rajtam kívül részt vettek volna a Szovjetunióban tartózkodó magyar kommunisták és természet-

A különböző visszaemlékezések és történeti munkák más-más hipotézist állítanak fel arról, hogyan került Kádár János az új kormány élére; ennek részletes taglalásától ez alkalommal eltekintünk. A Malin-feljegyzések november 3-án már egyértelműen Kádárt említik az új kormány vezetőjeként. Gyurkó László – forrás megjelölése nélkül – azt is tudni véli, hogy a kormány összetételét érintő személyi kérdésekben éles viták voltak: míg Kádár Münnichet, Apró Antalt, Rónai Sándort, Kiss Károlyt, Marosán Györgyöt és Dögei Imrét javasolta a kormányba, a szovjet vezetés Hidas Istvánt, Berei Andort, Andics Erzsébetet, Kovács Istvánt, Egri Gyulát és Vég Bélát látta volna szívesen valamilyen minisztérium élén.³⁵ Horváth Imrének az ülésről készített feljegyzése szerint a végleges kormánylistában nem is sikerült megegyezni.³⁶ (Ennek fényében érthető, hogy a szovjet parancsnokság nevében készített felhívásból miért maradt ki a kormány összetételét tartalmazó rész, és az is, hogy a november 4-i felhívás is miért hagyja nyitva ezt a kérdést.)

A rendelkezésünkre álló dokumentumok alapján még most sem tisztázható, milyen felhívás-tervezet került Kádárék elé. Malin rendkívül szűkszavú feljegyzése szerint a november 3-i elnökségi ülés elején foglalkoztak a Magyarországgal kapcsolatos dokumentumokkal, azokat azonban nem tartották jónak, és új dokumentumok előkészítését vagy legalábbis az addig elkészült anyagok átdolgozását tartották szükségesnek.³⁷ Nem tudjuk, hogy Kádár november 3-án, az SZKP KB Elnöksége ülését megelőzően megismerhette-e a nyilatkozat szövegét, vagy csak azután javíthatott bele, hogy a szovjet vezetés elfogadta. Az sem ismeretes, tudott-e arról, kik szövegezték. Az a változat, amelyen Kádárék az utólagos javításokat végrehajtották, bár számos tartalmi egybeesést mutat a Gerőék által készített felhívással, nem azonos azzal, és a különbségeket sem lehet kizárólag a fordítás számlájára írni. Ha az a feltevés helytálló, hogy Kádárék csupán két ponton módosították lényegesen a szöveget, akkor a változtatásokat már az Elnökség által kijelölt

sen a magyarországi kommunisták. A terv második rendkívül fontos része Kádár elvtárs ellenállása miatt nem valósult meg.” (*Hiányzó lapok 1956 történetéből. Dokumentumok a volt SZKP KB Levéltárából*. Szerk.: Vjacseszlav SZEREDA–Alekszandr SZTIKALIN. Móra Ferenc Könyvkiadó, Budapest, 1993. 196–197.)

Ezt a feltételezést megerősíti Hegedűs András is, habár ő – feltehetőleg tévesen – október 29-re teszi a munka befejezését. Közlése szerint az általuk elkészített dokumentum további sorsát nem ismerték, de az Gerő szerint is a Kádár-kormány felhívásaként vonult be a magyar történelembe. (OSA 361-0-4 9. d.)

³⁵ GYURKÓ László: i. m. 395.

³⁶ Erre utal a szűkszavú feljegyzés „+5 hely fenntartva a kormányban” mondata. (*Döntés a Kremlben, 1956*. I. m. 95.)

³⁷ Uo. 88.

bizottságnak végre kellett hajtania a Gerőék által elkészített (orosz nyelvű) szövegen. Miután az idő sürgetett, ezt egy magyarul tudó, de nem magyar anyanyelvű személlyel (talán Nyikolaj Dzubával) lefordíttatták magyarra, s azt adták át Kádáréknak. Ennek azonban némileg ellentmond az 1956. november eleji napokban Kádár mellett tolmácsként működő Nyikolaj Dzuba, akinek emlékei szerint 1956. november 18-án Kádár azt mondta az őt felkereső Szuszlovnak: „Ha nem vették volna be a magyar néphez intézett felhívásba, hogy azok a hibák, amelyek kiváltották az eseményeket, főleg a Rákosi–Gerő tevékenységének köszönhetőek, én nem vállaltam volna az egészet. De hát majdnem egy napi vitába került, amíg meggyőztük önöket.”³⁸ Kádár utalása a szovjet vezetéssel folytatott vitára nem feltétlenül a nyilatkozat közös megszövegezésére célozhat csupán. Utalhat az Elnökség november 3-i, Kádár János részvételével tartott ülésére is, ahol nem kevés szó esett a régi vezetés hibáiról. (Elvben nem lehet kizárni azt a lehetőséget sem, hogy Kádárék már november 3-án napközben megismerkedtek a szöveggel és az elnökségi tagokkal közösen hajtották végre a változtatásokat, ám a nyilatkozatban maradt rendkívül sok nyelvi hiba ezt szinte kizárja.)

A nyilatkozat véglegesítése valószínűleg az Elnökség november 3-i ülését követően, a november 4-re virradó éjszaka történt. Ekkor szűrhatták bele Kádárék a szövegbe a Rákosi–Gerő-vezetés helyett a „klikk” szót, ami az Elnökség következő napi ülésén a testület „keményvonala-sainak” (előbb Molotov, majd Sepilov) nemtetszését váltotta ki.³⁹ A kemény vonal újabb próbálkozásának azonban Hruscsov „A nyilatkozat jó!” kijelentéssel véget vetett.

Nem tudjuk, hogy a többi, Gerőék által készített dokumentummal Kádárék mikor ismerkedtek meg, s azokban ki végezte el a szükséges módosításokat. A szovjet csapatok parancsnoksága nevében kiadott és a *Szabad Nép* 1956. november 6-i számában megjelent felhívás teljes egészében megegyezik a Hegedüs András kézírásával íródott szöveggel, azon Kádárék semmit nem változtattak. (A felhívás megszövegezésében nem feltétlenül volt szükség közreműködésükre, a *Szabad Nép*ben történő közlés azonban aligha történhetett volna meg Kádárék jóváhagyása nélkül.) A Magyar Dolgozók Pártja tagjaihoz intézett felhívás Gerőék által készített szövege és a *Szabad Nép*ben november 7-én közölt felhívás

³⁸ Idézi GYURKÓ László: i. m. 397.

³⁹ *Döntés a Kremlben, 1956.* I. m. 96–97. Molotov és Sepilov érvelésével rokon Gerő véleménye is, aki az 1956. októberi események okairól írt írásában maga is hosszan foglalkozott azzal, milyen káros következményei lettek annak, hogy a nyilatkozatba beszúrták a „Rákosi–Gerő-klikk” kifejezést. (Gerő Ernő értékelése az 1956. októberi eseményekről. I. m. 153–154.)

azonban annyira különböző, hogy valószínűleg Kádárék vagy nem ismerték az MDP volt vezetői által készített változatot, vagy mint használhatatlant, teljesen elvetették azt.

Habár az alább közölt dokumentumok számos kérdést továbbra is nyitva hagynak, fontos adalékkal szolgálnak a Moszkvába menekült magyar politikusok 1956. október végi–november eleji tevékenységéhez és a Kádár-kormány geneziséhez.

A Kádár-kormány megalakulása nem jelentette azt, hogy akár a Kádár kiválasztását leginkább opponáló Molotov, akár a Szovjetunióban tartózkodó volt vezetők a továbbiakban csupán az események tétlen szemlélői lettek volna. A bukott politikusok – Hegedüs András szavaival – „ugrásra készen” álltak,⁴⁰ és egészen Kádár 1957. márciusi látogatásáig (Rákosi még tovább) beadványaikkal bombázták a szovjet vezetést. Ha 1956. november 4-én még nem is, addigra a szovjetek már ejtették őket.

1. dokumentum

Hegedüs András kézírásos feljegyzése a kormány összetételéről

Magyar Ideiglenes Forradalmi Kormány:

miniszterelnök	Münnich Ferenc
kül- és honvédelmi miniszter	(Apró Antal)
	Hegedüs András ⁴¹
a miniszterelnökhelyettes	Kádár János
belügyminiszter	Piros László
	(Házi Árpád)
igazságügy-miniszter	Nonn György
pénzügy miniszter ⁴²	Apró Antal
könnyűipari miniszter	Marosán György
közellátási és kereskedelmi miniszter	Kiss Károly
	(Tausz János)
nehézipari és építésügyi ⁴³ miniszter	Gáspár Sándor
	(Hidas István)
oktatási és kulturális ügyek minisztere	Barcs Sándor
földművelésügyi miniszter	Matolcsi János
közlekedési és postaügyi miniszter	Hidas István
	(Kossa István)

⁴⁰ HEGEDÜS András: *A történelem és a hatalom ígézetében*. Kossuth Könyvkiadó, Budapest, 1988. 319.

⁴¹ Hegedüs András neve Gerő Ernő kézírásával.

⁴² A „pénzügy” szó Gerő kézírásával, a minisztérium nevéként eredetileg szereplő „nehézipari és gazdasági” szavak kihúzása után.

⁴³ Az „és építésügyi” szavakat Gerő szúrta be a szövegbe.

2/a dokumentum

Magyar Testvéreink!

Munkások!

Eltársak!

Súlyos, nehéz napokat él át nemzetünk. Veszélyben a munkások és parasztok hatalma, a szocializmus szent ügye. Veszély fenyegeti az elmúlt évtized minden vívmányát, amelyet Ti magyar dolgozók, s mindenekelőtt Ti magyar munkások, saját kezetekkel, hősi áldozatkész munkáttal hoztatok létre. Veszélyben vannak a népi tulajdonban lévő gyárak, üzemek, a dolgozó parasztok földje, a mezőgazdasági termelősövetkezetek.

Az ellenforradalmi összeesküvők mindinkább levetik álarcukat. Kegyetlenül üldözik a demokrácia híveit. Nyilasok és egyéb fasiszta gonosztevők egyre több derék hazafit, elvtársunkat gyilkolnak meg.

Tudjuk, hogy országunkban még sok a megoldatlan kérdés, sok a nehézség. A dolgozók élete még korántsem olyan, amilyen[ne]k a szocialista országban lennie kell. A nagy előrehaladás mellett az elmúlt évtizedben nem kevés hiba is történt. Mindezt látjuk. De azok, akik kezét emelték népi demokratikus rendszerünkre, nem a dolgozók életszínvonalát akarják emelni, nem a nép boldergabb jövőjét megalapozni, nem a hibákat kijavítani. Nem!

Ezek vissza akarják adni a gyárakat a tőkéseknek, a földet a nagybirtokosoknak és a falusi gazdagoknak. Vissza akarják hozni a nép nyakára a csendőroket, a szolgabírákat és főjegyzőket, az átkos, régi népnyzó és népelnymó rendszert.

Nem szabadságot, jólétet és demokráciát hoznának ők nektek, ha győznének, hanem szolgáltatást, nyomort, munkanélküliséget és kegyetlen úri elnyomást.

Reakciós, népellenes politikuskok és kalandorok léptek a porondra. Volt horthysta, ludovikás tisztek vezetésével újabb és újabb ellenforradalmi csoportokat fegyvereznek fel. Egyre féktelenebb a véres fasiszta terror. Most már nemcsak kommunistákat üldöznek, hanem volt kisgazdapártiakat, szociáldemokratákat, parasztpártiakat és párton kívüli demokratákat is.

A reakciós, ellenforradalmi elemek, kihasználva a népi demokratikus rendszer építése során elkövetett hibákat, sok becsületes dolgozót és különösen sok ifjat megtevesztettek. Megkönnyítette ezt, hogy a sajtóban és a rádióban számos esetben demagóg módon rágalmazták népi demokráciánkat. Igyekeztek megrendíteni a dolgozók hitét saját erejükben, s bizalmukat pártjukban, a Magyar Dolgozók Pártjában.

Ma már minden magyar hazafinak, minden demokratának, akit megtevesztettek, látnia kell, hogy az ellenforradalmi lázadás irányítói visszaéltek bizalmával, a demokrácia fejlesztése helyett mindinkább reakciós rendszert valósítanak meg.

A népellenes megmozdulás előkészítésében döntő szerepet játszott Nagy Imre és köre, az ellenforradalmi erő szalláscsinálói. Ők voltak azok, akik hosszú hónapok óta bomlasztották a párt és a munkásosztály erőit. Ők ásták alá a munkásosztály harcát, amikor a dolgozók fegyvert követeltek, hogy megvédjék népi demokráciánk rendjét a fegyveres ellenforradalmi erőkkkel szemben. Ők hiú-

sították meg az öntudatos munkások felfegyverzését, akik készek voltak életük árán is megvédeni a munkás–paraszt hatalmat.

Napról napra újabb és újabb reakciós elemeket hoztak a kormányba, és ugyanakkor mind több és több népi demokráciához hű vezetőt, elsősorban munkást távolítottak el onnan. Ily módon a hatalmat egyre inkább a népi demokratikus rendszer ellenségeinek kezére játsszák át. Teljes zűrzavart teremtettek. Az ország részekre esett szét. Az országnak nincsen kormánya.

Mély keserűséggel eltelve, vérző szívvel látjuk, milyen szörnyű állapotba jutatták szeretett hazánkat a reakciós ellenforradalmi elemek és azok, akik visszaélve a demokrácia és szabadság jelszavával, az ellenforradalom útját egyengették.

Magyar testvéreink!

Hazafiak!

Eltársak!

Ütött a cselekvés órája! Védjük meg a munkások és parasztok hatalmát, 12 év küzdelmeinek és szorgos munkájának annyi vívmányát! Teremtsünk rendet, biztonságot és nyugalmat az országban! Vessünk véget az ellenforradalmi erők garázdálkodásának! Szilárd és erős kormányt követel a nép, a haza érdeke. Olyan kormányt, amely képes kivezetni az országot jelenlegi súlyos helyzetéből. Ezért alakítottuk meg a Magyar Ideiglenes Forradalmi Kormányt.

A Magyar Ideiglenes Forradalmi Kormány programja:

1. A nemzeti függetlenség és szuverenitás biztosítása.
2. Népi demokratikus, szocialista rendszerünk megoltalmazása minden támadással szemben. Szocialista vívmányaink megőrzése és továbbfejlesztése.
3. A testvérharc felszámolása, az ország rendjének, belső békéjének helyreállítása; a Kormány biztosítja, hogy ne legyen semmiféle bosszúállás.
4. Testvéri, szoros, baráti viszony valamennyi szocializmust építő országgal, teljes egyenjogúság, a belügyekben való be nem avatkozás és a kölcsönös segítség alapján. Békés együttműködés minden országgal társadalmi rendjére és kormányformájára való tekintet nélkül.
5. A dolgozók, különösen a munkásosztály életszínvonalának jelentős mértékű, gyors emelése. Több lakást a dolgozóknak, és lehetőséget az üzemeknek lakásépítkezésre.
6. A népgazdasági tervek átalakítása, figyelemmel az ország sajátosságaira és annak érdekében, hogy gyorsan lehessen emelni a lakosság életszínvonalát.
7. A bürokratizmus felszámolása; a demokrácia széles körű kifejlesztése a dolgozók minden rétege számára.
8. Demokratikusan választott munkásigazgatás az összes üzemekben és vállalatokban.
9. A mezőgazdasági termelés fellendítése, a begyűjtés[i] kötelezettség⁴⁴ csökkentése, az egyénileg gazdálkodó parasztok fokozottabb mértékű megsegítése.

⁴⁴ A szó kézírással, utólag betoldva.

10. A helyi tanácsok hatáskörének további kiszélesítése forradalmi tanácsok demokratikus megválasztása útján.
11. A szövetkezeti és magán kisipar- és kiskereskedelem fokozottabb támogatása városban és falun.⁴⁵
12. Nemzeti kultúránk erőteljes továbbfejlesztése haladó hagyományaink alapján.

A Magyar Ideiglenes Forradalmi Kormány népünk, munkásosztályunk érdekében kérelemmel fordult a Szovjet Haderők parancsnokságához, nyújtson segítséget az ellenforradalom leveréséhez, a rend, a nyugalom helyreállításához.

Munkások!

Dolgozó parasztok!

Magyar katonák és tisztek!

Csatlakozzatok a Magyar Ideiglenes Forradalmi Kormányhoz!

Támogassátok népünk igazságos harcát! Védjétek meg népi demokratikus rendünket! Ragadjatok fegyvert népi demokráciánk védelmére! Fegyverezétek le mindenütt az ellenforradalmi csoportokat!

Szervezett munkások!

Tömörüljétek a Magyar Ideiglenes Forradalmi Kormány köré! Legyen minden gyár és üzem a népi hatalom erődjé!

Kommunisták!

Mutassatok példát a harcban! Álljatok népi demokráciánk megvédéséért folyó küzdelem élére!

Dolgozó parasztok!

Védjétek meg földjeiteket, szövetkezeteiteket, harcoljatok kéz a kézben munkás testvéreitekkel mindnyájatok közös ügyéért, népi demokratikus rendünkért!

Magyar ifjak!

Diszisták!

Ne engedjétek megtevesztetni magatokat azoktól, akik a forradalom jelszavával az ellenforradalmat akarják nyeregbe segíteni! Csak a népi demokrácia nyújthat számotokra szebb, szabadabb jövőt! Oltalmazzatok!

Magyar dolgozók!

Jogos gazdasági, politikai és szociális törekvéseitek megvalósításának feltétele: a népi hatalom megvédése, a rend helyreállítása, a termelő munka megindítása.

Ezért küzd a Magyar Ideiglenes Forradalmi Kormány. Erre a hősi harcra szólít fel minden igaz hazafit.

Magyar testvérek!

A mi oldalunkon az igazság és az erő!

Miéink a győzelem!

Magyar Ideiglenes Forradalmi Kormány

⁴⁵ Kihúzza: „egyaránt”.

2/b dokumentum

Felhívás a magyar néphez!

Megalakult a Magyar Forradalmi Munkás–Paraszt Kormány!

A hazánkban október 23-án megindult tömegmozgalom, amelynek nemes célja a Rákosi és társai által elkövetett párt- és népellenes bűnök kijavítása, a nemzeti függetlenség és szuverenitás védelme volt, a Nagy Imre-kormány gyöngesége és a mozgalomba befurakodott ellenforradalmi elemek növekvő befolyása lévén veszélybe hozta szocialista vívmányainkat, népi államunkat, munkás–paraszt hatalmunkat. Hazánk létét.

Ez indított bennünket, magyar hazafiakat arra, hogy megalakítsuk a Magyar Forradalmi Munkás–Paraszt Kormányt.

A kormány összetétele:

Kádár János: miniszterelnök.

Dr. Münnich Ferenc: miniszterelnök-helyettes, a fegyveres erők és közbiztonsági ügyek minisztere.

Marosán György: államminiszter.

Horváth Imre: külügyminiszter.

Kossa István: pénzügyminiszter.

Apró Antal: ipariügyi miniszter.

Dögei Imre: földművelésügyi miniszter.

Rónai Sándor: kereskedelemügyi miniszter.

A többi tárcák egyelőre betöltetlenül maradtak. Ezeket az ország törvényes rendjének helyreállítása után, a népi demokráciánkhoz hű más pártbeli és párton kívüli képviselőkkel kell betölteni, akik készek megvédeni a szocializmus vívmányait.

Az újonnan megalakult kormány az alanti felhívással fordul a magyar néphez:

A Forradalmi Munkás–Paraszt Kormány felhívása a magyar néphez!

Magyar testvérek!

Munkások!

Parasztok!

Katonák!

Elvtársak!

Nemzetünk nehéz napokat élt át. Veszélyben van a munkások és parasztok hatalma, a szocializmus szent ügye. Veszélyben vannak az elmúlt 12 esztendő mindazon vívmányai, melyeket a magyar dolgozók és mindenekelőtt Ti, magyar munkások, a magatok kezével hősiek önfeláldozó munkával teremtettetek meg.

Az ellenforradalmárok egyre arcátlanabbak. Kegyetlenül üldözik a demokrácia híveit, a nyilasok és más vadállatok gyilkolják a becsületes hazafiakat és a mi legjobb elvtársainkat. Tudjuk, hogy Hazánkban még sok a megoldást kívánó kérdés, még sok nehézséggel kell küzdenünk. A dolgozók élete még távolról sem olyan, amilyennek lenni kellene egy szocializmust építő országban.

Az elmúlt 12 esztendőben elért haladással egy időben Rákosi és Gerő klikkje sok súlyos hibát követett el, és súlyosan megsértette a törvényességet. – Mindez jogosan tette elégedetlenné a dolgozókat.

A reakciószak saját önző céljait követik. Kezet emeltek a mi népi demokratikus rendszerünkre. Ez azt jelenti, hogy a gyárakat és az üzemeket vissza akarják adni a kapitalistáknak, a földet a nagybirtokosoknak. Már el is indították Horthy zsandárait, börtönőreket, az egész átkozott és gyűlöletes, elnyomó, kiszákmányoló rendszer képviselőit, hogy a nép nyakára üljenek. Nem szabadságot, jólétet és demokráciát hoztak volna, ha győznek, hanem rabszolgaságot, nyomort, munkanélküliséget és kíméletlen úri elnyomást.

A reakciószak elemek, felhasználva a népi demokratikus építésünk folyamán elkövetett hibákat, igen sok becsületes dolgozót – különösen az ifjúság nagy részét – tévesztették meg, akik a mozgalomhoz becsületes, hazafias szándékkal kapcsolódtak. Ezek a becsületes hazafiak azt akarták, hogy társadalmunk, gazdasági és politikai életünk tovább demokratizálódjék, s ezzel biztosítsák Hazánkban a szocializmus alapjainak megszilárdítását. Azért emelték fel szavukat, hogy Magyarország erősödjön és virágozzon, hogy szabad, szuverén állam legyen, amely barátságot tart fenn a többi szocialista országgal. Éppen ezért helytelen és bűnös eljárás, ha valaki vádolja ezeket azért, hogy a mozgalomban részt vettek. Emellett nem szabad szem előtt téveszteni, hogy felhasználva Nagy Imre kormányának gyöngeségét, ellenforradalmi erők garázdálkodnak, gyilkolnak és rabolnak az országban, és attól lehet félni, hogy felülkerekednek.

Mély szomorúsággal és nehéz szívvel látjuk, milyen szörnyű helyzetbe hozták édes Hazánkat azok az ellenforradalmi elemek – sőt sokszor jóhiszemű, haladó szellemű emberek is –, akik tudva vagy tudatlanul visszaéltek a demokrácia és a szabadság jelszavával, és ezzel utat nyitottak a reakciónak.

Magyarok! Testvérek! Hazafiak! Katonák! Polgárok!

Véget kell vetnünk az ellenforradalmi elemek garázdálkodásának!

Ütött a cselekvés órája, megvédjük a munkások és parasztok hatalmát, a népi demokrácia vívmányait, rendet, biztonságot, nyugalmat teremtünk Hazánkban!

A nép és Hazánk érdeke az, hogy erős kormánya legyen, olyan kormánya, amely alkalmas arra, hogy kivezesse az országot súlyos helyzetéből. Mi ezért alakítottuk meg a Magyar Forradalmi Munkás–Paraszt kormányt.

A Munkás–Paraszt Forradalmi Kormány programja:

1. Nemzeti függetlenségünk és országunk szuverenitásának biztosítása.
2. Népi demokratikus és szocialista rendszerünk megvédése minden támadó ellen, szocialista vívmányaink védelme és előrehaladásunk biztosítása a szocialista építés útján.
3. A testvérharc megszüntetése, a rend és belső béke helyreállítása. A kormány nem tűri meg, hogy a dolgozókat bármi ürügy alapján üldözzék azért, mert a legutóbbi idők eseményeiben részt vettek.
4. Szoros baráti viszony megteremtése minden szocialista országgal a teljes egyenjogúság, a kölcsönös be nem avatkozás elvei alapján. Ugyanez az elv szabályozza a kölcsönös előnyt biztosító gazdasági és kölcsönös segítségi kapcsolatainkat.
5. Békés együttműködés minden országgal, függetlenül azok társadalmi rendjétől és államformájától.

6. A dolgozók – különösen a munkásosztály – életszínvonalának gyors és jelentékeny emelése, több lakást a dolgozóknak, lehetővé kell tenni, hogy a gyárak és intézmények maguk építsenek lakást munkásaik és alkalmazottaik számára.
7. Az öt éves terv módosítása, a gazdasági vezetés módszerének megváltoztatása, figyelembe véve az ország gazdasági adottságait, hogy a lakosság életszínvonala minél gyorsabban emelkedjék.
8. A bürokrácia megszüntetése és a demokrácia széles kifejlesztése a dolgozók érdekében.
9. A legszélesebb demokrácia alapján kell megvalósítani a munkásigazgatást a gyárakban, üzemekben és vállalatoknál.
10. A mezőgazdasági termelés fejlesztése, a kötelező beszolgáltatások megszüntetése, az egyéni dolgozó parasztok megsegítése. A kormány határozottan felszámol minden törvénysértést, amelyet a szövetkezeti mozgalom és a tagosítás területén elkövettek.
11. Az eddigi igazgatási szervek és forradalmi tanácsok demokratikus választásának biztosítása.
12. Támogatja a kisipart és a kiskereskedelmet.
13. A magyar nemzeti kultúra következetes fejlesztése haladó hagyományaink szellemében.
14. A Magyar Forradalmi Munkás–Paraszt Kormány népünk, munkásosztályunk és Hazánk érdekében azzal a kéréssel fordult a Szovjet Hadsereg parancsnokságához: segítsen népünknek a reakció sötét erőinek szétverésében és abban, hogy helyreállíthassuk a rendet és nyugalmat Hazánkban.
15. A magyar kormány a rend és nyugalom helyreállítása után tárgyalásokat kezd a Szovjet Kormánnyal és a Varsói Szerződés más résztvevőivel a szovjet csapatok Magyarország területéről való kivonásáról.

Munkások!

Dolgozó parasztok!

Értelmiségiek!

Fiatalok!

Katonák és tisztek!

Csatlakozzatok a Magyar Forradalmi Munkás–Paraszt Kormányhoz, támogassátok népünk igazságos harcát, védjétek meg népi demokratikus rendszerünket! Fegyvereztétek le az ellenforradalmi bandákat!

Szervezzetek munkások! Álljatok a Magyar Forradalmi Munkás–Paraszt Kormány mögé, haladéktalanul vegyétek fel a munkát!

Dolgozó parasztok! Védjétek meg a földet, vállvetve harcoljatok munkástestvéreitekkel közös ügyünkért, népi demokratikus rendszerünkért!

Dolgozó és tanuló ifjúság! Ne hagyjátok megfélemlíteni magatokat, jövőtöket csak a népi demokrácia biztosíthatja, védjétek meg!

Magyar Dolgozók! Jogos gazdasági, politikai és szocialista törekvéseink megvalósításának előfeltétele a népi demokratikus hatalom védelme, a rend helyreállítása, a munka újrafelvétele, a termelés megindítása. Ezért harcol a Magyar

Forradalmi Munkás–Paraszt Kormány és erre a harcra hívja fel a magyar Haza minden önzetlen fiát és leányát.

Dolgozók! Magyar testvérek!

Miénk az igazság, győzni fogunk!

Budapest, 1956. november 4.

A MAGYAR FORRADALMI MUNKÁS–PARASZT KORMÁNY

Szabad Nép, 1956. november 6.

3/a dokumentum

A magyarországi szovjet csapatok parancsnokságának felhívása

A Magyar Néphez!

Magyar Dolgozók!

A magyarországi szovjet csapatok parancsnoksága, katonái és tisztjei szólnak hozzátok. Mi ugyanúgy munkások, parasztok, értelmiségiek, dolgozó emberek vagyunk, mint Ti. Mi nem azért vagyunk itt, hogy országotokat elfoglaljuk. Nekünk nem kell mások földje, van nekünk saját földünk elég, van elég természeti kincsünk is.

Bennünket annak idején⁴⁶ Nagy Imre kormánya szólított fel, hogy segítsünk helyreállítani a rendet az országban. Azonban a reakció sötét erői hamarosan felemelték fejüket. A tények azt mutatják, hogy Nagy Imre átment a sötét erők oldalára. Ezzel elősegítette, hogy a felfegyverzett ellenforradalmi bandák munkásokat, hazafiakat gyilkoljanak, romboljanak és raboljanak. Nagy Imre kormányát a belső ellentmondások szétszaggatták,⁴⁷ széthullott, s többé nem létezik.

Míndez oda vezetett, hogy az országban teljes a zűrzavar és a népellenes erők büntetlenül garázdálkodnak.

Ebben a helyzetben a most megalakult Magyar Ideiglenes Forradalmi Kormány, melynek összetétele....⁴⁸ a magyarországi szovjet haderők parancsnokságához fordult segítséget kérve a népi demokratikus rend megvédéséhez, a belső béke és nyugalom megteremtéséhez.

A szovjet csapatok parancsnoksága és mi, szovjet katonák és tisztek készek vagyunk ezt a segítséget magyar testvéreinknek megadni.

Mi tiszteljük, becsüljük a szabadságszerető magyar népet. Szilárd meggyőződésünk, hogy a magyar nép most is megértéssel fogadja segítségünket, ugyanúgy, mint 1945-ben, amikor kiszabadítottuk a fasiszta rabságból, s aminek érdekében együttesen mérhetetlen áldozatot hoztunk.

⁴⁶ A két szót Gerő Ernő szúrta be a Piros László kézírásával írt szövegbe.

⁴⁷ Eredetileg a „széttépték” szó szerepelt. A javítás Gerő Ernőtől származik.

⁴⁸ A kormány összetételének ismertetése helyett a szövegben pontozás szerepel.

Magyar Dolgozók!

Ne higgyetek a rágalmozóknak, akik szembe szeretnék állítani velünk a magyar népet. Mi önzetlen barátaitok vagyunk. Mi a szabadság és a népek barátságának katonái vagyunk. Igaz, közös ügyért harcolunk.

Felszólítunk minden hazáját szerető magyart, vállalva harcoljon velünk. Vegye ki részét a közös küzdelemből. Segítse elő a népi demokrácia megvédését, hazája, népe szent ügyének győzelmét!

3/b dokumentum

A MAGYAR NÉPHEZ!

A MAGYAR KATONÁKHOZ ÉS TISZTEKHEZ!

A magyarországi szovjet csapatok parancsnoksága, katonái és tisztjei szólnak hozzátok. Mi ugyanúgy munkások, parasztok, értelmiségiek, dolgozó emberek vagyunk, mint Ti. Mi nem azért vagyunk itt, hogy országotokat elfoglaljuk. Nekünk nem kell mások földje, van nekünk saját földünk elég, van elég természeti kincsünk is.

Mi a most megalakult Magyar Forradalmi Munkás–Paraszt Kormány felszólítására léptünk akcióba. Ez a kormány kijelentette nekünk, hogy Magyarországon a sötét reakció erői garázdálkodnak. Vissza akarják állítani a nagybirtokosok és tőkések hatalmát, el akarják venni a munkásoktól vívmányaikat, a parasztoktól a földet. A fasiszmus megjelent, mint valóságos veszély.

A kormány kijelentette nekünk, hogy Nagy Imre kormánya nem akart harcolni a reakció ellen, ami elősegítette, hogy a felfegyverzett ellenforradalmi bandák munkásokat, hazafiakat gyilkoljanak, romboljanak és raboljanak. Nagy Imre kormánya szétesett, ténylegesen nem létezik. Az országban teljes a zűrzavar és a népellenes erők büntetlenül garázdálkodnak.

Ebben a helyzetben a Magyar Forradalmi Munkás–Paraszt Kormány kérelemmel fordult a magyarországi szovjet csapatok parancsnokságához, hogy nyújtson segítséget az ellenforradalmi erők felszámolásához, a rend, a belső béke és a nyugalom helyreállításához. A szovjet csapatok parancsnoksága és mi, szovjet katonák és tisztek, készek vagyunk ezt a segítséget magyar testvéreinknek megadni.

Mi tiszteljük, becsüljük a szabadságszerető magyar népet. Szilárd meggyőződésünk, hogy a magyar nép most is megértéssel fogadja segítségünket, ugyanúgy, mint 1945-ben, amikor kiszabadítottuk a fasiszta rabságból, amiért együttesen mérhetetlen áldozatot hoztunk.

Magyar dolgozók!

Ne higgyetek [sic!] a rágalmozóknak, akik szeretnék szembeállítani velünk a magyar népet. Mi önzetlen barátaitok vagyunk. Mi a szabadság és a népek barátságának katonái vagyunk. Igaz, közös ügyért harcolunk.

Mi a magyar hadsereg katonáihoz és tisztjeihez fordulunk, hogy velük együtt váll váll mellett küzdjenek a fékevesztett reakciós erők ellen, a szabadságért és a demokráciáért.

Felszólítunk minden hazáját szerető magyart, vegye ki részét e közös küzdelemből. Segítse elő a népi demokrácia megvédését, hazája, népe szent ügyének győzelmét.

A MAGYARORSZÁGI SZOVJET CSAPATOK PARANCSNOKSÁGA

Szabad Nép, 1956. november 6.

4/a dokumentum

Felhívás a Magyar Dolgozók Pártja tagjaihoz

A Magyar Dolgozók Pártja tagjaihoz! ⁴⁹

Drága Elvtársak!

Szeretett pártunk, munkásosztályunk, dolgozó népünk a véres fassisza [sic!] háború évei óta nem élt át a mostanihoz hasonló súlyos időket.⁵⁰ Nagy Imre és köre⁵¹ aknamunkája, amely hosszú hónapokon keresztül bomlasztotta pártunkat, sajtónkat, ifjúságunkat, közéletünket, lefegyverezte a kommunistákat, kinyitotta a zsülipeket a sötét reakció és az ellenforradalom előtt.

Pártunk, munkásosztályunk, népünk ellenségei ujjonganak. Halotti tort ülnek a Magyar Dolgozók Pártja felett.

De örömük korai! A Magyar Dolgozók Pártja él és cselekszik!

A Párt harcba, fegyverbe szólítja minden tagját, kommunistákat és volt szociáldemokratákat. Egy az ellenség: az ellenforradalom. Egy a cél: a népi demokrácia védelme, a munkás–paraszt hatalom megmentése!

Egységben az erő!

Fegyverrel vagy szóval, pártunk minden hű fia küzdjön e magasztos célért. Minden párttagunk győzzön meg, nyerjen meg a harcra becsületes pártonkívülieket.

Elvtársak!

Szervezzétek mindenütt a pártot! Álljatok a harc élére! Támaszkodjatok a munkásokra, a termelőszövetkezetek tagjaira, a dolgozó népre. Világossátok fel minden becsületes dolgozót, hogy helye a népi demokrácia oldalán van. Támogassátok a Magyar Ideiglenes Forradalmi Kormányt. Tömörítsétek köré a dolgozó népet: munkásokat, parasztokat, értelmiségieket!

Minden erőt az ellenforradalom szétzúzására! Minden kommunista a pártba!

A Magyar Dolgozók Pártja Központi Vezetősége

⁴⁹ A dokumentum Gerő Ernő kézírásával íródott.

⁵⁰ A következő szöveg kihúza: „Most nincs itt az ideje annak, hogy az okokat firtassuk, amelyek ide vezettek. Egy azonban kétségtelen.”

⁵¹ Kihúza: „bomlasztó”.

4/b dokumentum

VILÁG PROLETÁRJAI EGYESÜLJETEK!

Magyar Kommunisták!

Magyar Dolgozók Pártja tagjai!

Eltársak!

Dicső múltú és sokat szenvedett pártunk történelmének legnehezebb szakaszát éli át. A helyzet megköveteli, hogy összefogjuk a párt minden erejét, mert csak így tudunk eredményesen szembeszállni a kapitalizmus visszaállítására irányuló ellenforradalmi támadásokkal és megvédeni a nép hatalmát. Csak így tudjuk biztosítani a magyar munkásosztály, a dolgozó parasztság, a haladó értelmiség, az egész magyar nép számára a demokratizmus legszélesebb körű kifejtését, nemzeti függetlenségünket és szuverénitásunkat, a szocialista rend győzelmét!

Hogy pártunk újból erős legyen és a tömegek élén járjon, határozottan szakítanunk kell a Rákosi-klikk káros politikájával és vétkes módszereivel, melyek megrendítették a széles dolgozó tömegek pártunkba vetett bizalmát, és alapjaitban ásták alá a párt erejét.

Ugyancsak határozottan szakítanunk kell Nagy Imre–Losonczy [sic!] csoportjával, amely a munkásosztály és a népi hatalom pozícióit feladva, nacionalista sovíniszta alapra helyezkedve utat nyitott az ellenforradalmi erőknek, és ezzel ténylegesen elárulta a szocializmus ügyét.

Hogy a múlt hibáival való határozott szakítást ily módon is világossá tegyük, határoztuk el, hogy a párt nevét megváltoztatjuk: a Magyar Szocialista Munkáspárt nevet vesszük fel. A párt összes egészséges erőire támaszkodva helyreállítjuk és új életre keltjük a párt szervezeteit.

Pártunk elvi alapjai változatlanok! A marxizmus–leninizmus megdönthetetlen igazságai vezérelnek bennünket, a szocializmus megvalósításáért küzdünk, megvédjük a népi demokrácia államát és annak alapját, a megbonthatatlan munkás–paraszt szövetséget. A munkásosztály nagy nemzetközi táborához tartozunk, hazánk forró szeretetét elválaszthatatlannak tartjuk a proletár internacionalizmus eszméjétől, amelyet rendíthetetlenül vállalunk. A szocialista országok népeivel való szoros testvéri együttműködésben valamennyi nép békés együttélésének és barátságának alapján kívánjuk felvirágoztatni hazánkat.

Most pártunk fő feladata, hogy szétzúzza az ellenforradalom immár leplezetlenül fellépő erőit, amelyek kihasználták a tömegeknek a múlt hibáiból folyó, de semmiképpen nem a népi hatalom ellen irányuló jogos elégedetlenségét. A párt minden tagja és szervezete támogatja teljes erővel a Magyar Forradalmi Munkás–Paraszt Kormányt, amely népi demokratikus rendszerünk megvédését, az ellenforradalom szétzúzását, a dolgozók békés munkájának és jólétének biztosítását tűzte zászlajára.

Támogassátok a Magyar Forradalmi Munkás–Paraszt Kormányt programja megvalósításában! – A párt erejével segítsétek elő a normális élet azonnali helyreállítását, a munka haladéktalan felvételét, a jogrend biztosítását, a közélet demokratizálásának továbbfejlesztését, a dolgozó tömegek legégetőbb követeléseinek gyors megvalósítását.

Fogjatok össze a munkástanácsokban, más új hatalmi szervezetben, a Hazafias Népfrontban a demokratikus érzelmű hazafiakkal – ha nem kommunista világnézetűek is –, akik készek megvédeni a dolgozó nép hatalmát. Meggyőző erejű politikai felvilágosító munkával nyerjétek meg őket a Magyar Forradalmi Munkás–Paraszt Kormány támogatására. Tisztítsátok meg ezeket a szerveket az ellenforradalom szószólóitól. Tartsátok éberen a munkáosztály szocialista öntudatát, harcos hagyományait! Őrizzétek meg a munkáosztály egységét, ne engedjétek teret a dolgozók sorait megbontó ellenforradalmi demagógiának. Támogassátok a nagy múltú magyar szakszervezetek harci erejét és soraik szilárdságát. Tömörítsétek a párt köré a munkás- és parasztfijúság, valamint a dolgozó nép soraiból jött diák és egyetemista ifjúság legjobbjait.

Álljanak talpra pártszervezeteink! Minden párttag, aki kész a tömegekre támaszkodva harcba szállni a dolgozó nép hatalmáért, pártunk politikájáért, jelentkezzen haladéktalanul a pártszervezetében, és lásson munkához! A pártszervezetek életében teljesen érvényesülniök kell a széles körű, párton belüli demokrácia lenini elveinek.

Szervezeteink járjanak élen a békés termelőmunka megindítására irányuló harcban! A kommunisták, a párttagok, mutassanak példát a népi hatalom iránti hűségben, a nép ellenségeivel szembeni harckészségben és éberségben.

Erősítse a kommunistákat annak tudata, hogy szolidáris velük a világ valamennyi testvérpártja, az összes szocialista országok népe a haladás ügyét veszélyeztető ellenforradalmi kísérlettel szemben. Teremtse nek baráti viszonyt népünk és a szovjet hadsereg katonái között, akik segítenek a magyar néphatalom megvédésében, a reakciós ellenforradalmi támadással szemben.

Kommunisták! Elvtársak!

A helyzet súlyos. De ha összefogunk és rendezzük sorainkat, elég az erőnk! Pártunk legyőzhetetlen, ha kitart eszméi mellett, és ha a munkáosztályra, dolgozó népünk széles tömegeire támaszkodik.

Eltársak! Munkára, harcra fel!

A Magyar Szocialista Munkáspárt Ideiglenes Központi Bizottsága

Budapest, 1956. november 6.

Szabad Nép, 1956. november 7.

5. dokumentum

Államvédelmi tisztetek! Határőrök! Belső karhatalmisták!⁵²

– A Magyar Ideiglenes Forradalmi Kormány szól hozzátok. Súlyos veszély fenyegeti hazánkban a munkás–paraszt hatalom, a népi demokrácia ügyét.

⁵² A dokumentum Piros László kézírásával íródott.

- Sötét, reakciós ellenforradalmi elemek garázdálkodnak. Növekszik a véres fasiszta terror. Sok jó elvtársunkat, államvédelmi tisztet és katonát meggyilkoltak.
 - Az ellenség gyűlöl benneteket, mert ti bátran védelmeztétek a haza, a nép, a szocializmus ügyét. Példásan és önfeláldozóan harcoltatok a fegyveres ellenforradalmárok ellen.
 - A Magyar Ideiglenes Forradalmi Kormány számít rátok! Harcba hív benneteket! Fogjatok fegyvert! Segítsetek szétzúzni az ellenforradalmi lázadást!
 - Szervezzétek a belügyi, államvédelmi karhatalmi alakulatokat a népi hatalom megvédésére, a rend helyreállítására.
 - A Magyar Ideiglenes Forradalmi Kormány bízik bennetek, bátor, kipróbált harcosokban.
- Előre a mi igaz ügyünk győzelméért!
A munkás–paraszt hatalomért!
A szocializmusért!

6. dokumentum

A Magyar Ideiglenes Forradalmi Kormány Belügyminiszterének ... számú parancsa a rendőrséghez⁵³

A Magyar Ideiglenes Forradalmi Kormány intézkedései alapján megerősödött hazánkban az ellenforradalom felszámolása, a népi demokratikus államhatalom törvényes forradalmi rendjének helyreállítása.

Ennek elősegítése érdekében megparancsolom:

1. A rendőrség minden parancsnoka, politikai tisztje, beosztottja, a rendőrség egész személyi állománya az országban mindenütt jelentkezzék eredeti szolgálati helyén.
 2. A rendőri szervek parancsnokai és politikai tisztjei haladéktalanul biztosítsák saját szerveiknél a rendőri szolgálat megszervezését. Elsősorban:
 - a) a rendőrkapitányságok és őrsök működését, a legénység és a tisztek szolgálati beosztását;
 - b) a személyi állomány felszerelését és felfegyverzését;
 - c) az alárendelt rendőri szervek harckészültségének ellenőrzését.
 3. A rendőrség egész személyi állománya, a rendőri szervek parancsnokai csak az Ideiglenes Forradalmi Kormány és annak belügyminisztere utasításait hajthatják végre.
- Minden más parancs, utasítás végrehajtását megtiltom.
4. A rendőrség jelenlegi legdöntőbb feladatai: segíteni a Magyar Ideiglenes Forradalmi Kormányt és annak szerveit az ellenforradalom leverésében, a törvényes rend helyreállításában, a bűnöző elemek garázdálkodásának felszámolásában, a közrend és közbiztonság helyreállításában.

⁵³ A dokumentum Piros László kézírásával íródott.

5. A rendőrség minden tagja a népi demokrácia rendjének védelmére tett esküt, amikor büszkén vállalta a rendőri hivatást. Legyetek hűek eskütök-höz! Ne hagyjátok magatokat sem megfélemlíteni, sem félrevezetni. Álljatok mindenütt szilárdan, hűen a dolgozó magyar nép, a népi demokrácia, a szocializmus igaz ügye mellett!

Tudjuk, hogy közületek egyeseket a népi demokrácia ellenségei, valamint hazug, demagóg elemek átmenetileg megtévesztettek, félrevezettek!

Most még nem késő, térjete vissza az igaz útra – a népi hatalom, az igazi forradalom útjára.

6. A Magyar Ideiglenes Forradalmi Kormány bízik rendőrségünk tisztjeiben, beosztottaiban és elvárja, hogy segítitek győzelemre vinni, mindenki ellen megvédeni a munkás–paraszt hatalmat, a népi demokrácia, a szocializmus ügyét.

7. dokumentum

A magyar ifjúsághoz!⁵⁴

Munkásifjak! Parasztfiatalok! Diákok!

Ellenforradalmi elemek hazánkat súlyos helyzetbe sodorták. Szerte az országban elszabadultak a sötét reakció erői. Vissza akarják hozni a népelnyomó úri rendet. Veszélyben forog az elmúlt évtized minden eredménye. A Ti jövőtöket is veszély fenyegeti.

Tudjuk, hogy az elmúlt hónapokban és hetekben sokat közületek megtévesztettek. Az utóbbi napokban azonban bebizonyosodott, hogy a felkelés szervezőinek a célja

demokrácia	helyett	úri elnyomás,
szabadság	„	fasiszta terror,
jólét	„	tőkés kizsákmányolás
nemzeti függetlenség	„	függőség a nyugati tőkés országoktól.

Visszaéltek az ifjúság egy részének jóhiszeműségével, lelkesedésével, hazafias érzelmeivel. E nemes érzéseiteket sárba tiporták, népellenes célok szolgálatába állították.

A Magyar Ideiglenes Forradalmi Kormány felhív minden hazafias magyar ifjat, munkás- és parasztfiatalt, diákat és értelmiségit, segítsen megvédeni a népi demokrácia rendjét. Sorakozzatok fel a Magyar Ideiglenes Forradalmi Kormány mögé, amely a magyar nemzeti érdekekért, a Ti jövőtökért is küzd. Tagadjatok meg minden közösséget a népi demokrácia ellenségeivel. Segítsétek minden eszközzel az ellenforradalom megsemmisítését, a rend helyreállítását, a békés alkotó munka megindítását. Ily módon cselekedtek a dicső márciusi ifjak szellemében.

Magyar Ideiglenes Forradalmi Kormány

⁵⁴ A dokumentum Hegedüs András kézírásával íródott.